

'מעשה בשפחתו של מסיק אחד ברימון שהטילה נפל לבור...'. המגן-אברהם (תקכו סק"כ) הוכיח שמצוה לקבור נפלים [וזה דלא כדברי חות יאיר (סה, בסעיף ו בתשובה) שכתב להוכיח מכאן שאין צריך]. וכתב שזה שמוזכר בכמה מקומות בור שמטילין בו נפלים – אפשר שגם בהשלכה לבור מתקיימת מצוה קבורה. או אפשר שמדובר בשפיר שאינו נפל ודאי.

ובחזון איש (יו"ד רה, ט) כתב לחלוק על הסברים אלו, שהרי כיון שאינו משתמר בבור, כמו שאמרו כאן – אין זו קבורה, ומצות קבורה מתקיימת רק בסתימת הגולל. ומה שכתב שמדובר בשפיר – עדיין ייאסר מספק שמה הוא נפל. ועוד, לפי תירוץ אחד שבגמרא כאן מדובר בנפל ודאי. והסיק שם שנראה עיקר כדעת מגן אברהם שיש מצות קבורה בנפלים, ואותו בור שמטילים בו הנפלים לא נעשה ברצון חכמים, אלא נשים הזונות שהיו בושות בדבר הטילהו שם.

מבואר בתוס' ובתורא"ש שהיתה זו שפחה כנענית והטילה לבור נפל שלה.

והנה לשיטת ר' שמעון (ביבמות סא. ועוד) אין עכו"ם מטמאין באהל משום 'אתם קרויין אדם ואין העכו"ם קרויין אדם' (והלכה כדבריו לשיטת הרמב"ם), והרי מבואר כאן שבן השפחה מטמא באהל, ומוכת שעבד כנעני בכלל 'אדם'. וכן מורים פשוט הדברים – ע' ויקרא כו, כח וברש"י; גטין לח: ערכין כח. וברש"י ד"ה מאדם; תוס' מגילה כג: ד"ה ואדם.

ואולם בבית יוסף (או"ח קנט, יג) הביא בשם המנהיג, שאין ליטול ידים מעכו"ם ועבד, לפי שאינם בכלל 'אדם'. [וכן יש להעיר מדברי התוס' בסנהדרין טו. (ד"ה אדם) אחד תירוצא, שאין במשמע לגמרא לפרש לשון 'אדם' שבמשנה על עבד. אם כי אין משם ראיה, שלשון תורה לחד ולשון חכמים לחד].

ויש מקום ליישב לפי דעת הסוברים שטומאה רצוצה דינה כמגע ולא כאהל (ע' במצוין ביוסף דעת נזיר גג-נד) הלכך מטמאה אף במי שאינו קרוי 'אדם'.

ולפי זה יש להעיר בגטין כג: שאמרו 'מה אתם בני ברית אף שלוחכם', הומ"ל 'מה אתם אדם אף שלוחכם אדם', אלא שלא נחית למחלוקת התנאים אם עכו"ם בכלל 'אדם'.

וע"ע בפרי מגדים שם (טו); שדי חמד (פאת השדה מערכת א, ט) בית האוצר (א, ט); דובב מישרים ח"א סה.

ויש ליישב בזה הפירוש המובא ברש"י, וכ"כ רש"י בע"ז מב, שאותו כהן חכם היה ומורה הוראה. והקשה על כך הלא אין לו להטמא לנפלים אפילו היו קרוביו – אך י"ל שאותו כהן סבר שאין עבדים מטמאים באהל. [ורש"י בפסחים (ט) כתב שהיה הכהן קרוב. ומשמע שפירש שהיה זה נפל של הגבירה ולא של השפחה (ע"ש בתוס' שצדדו בזה. וכ"כ מהר"ם חלאוה). ועל כן הוסיף רש"י שלא נזהר באזהרת טומאה, וגם לא הזכיר שם שהיה חכם ומורה הוראה].

דף טז

'כאן שבדקה עצמה כשיעור וסת' – יש מי שצדד ששיעור וסת שאמרו כאן הוא שש שעות או שעה אחת (כדלהלן סג: לענין שיעור עונה), ואין זה 'שיעור וסת' המוזכר לעיל בגמרא במשל של שמש יוצא ועד נכנס, שפשוט שבשיעור זה אין לחוש לכלום וטהורה (עפ"י אוצר חיים. ובזה ישב כמה קושיות).

גם מיושבת קושית הגרע"א, מה חידוש יש שטמאה בשמצאה בסמוך לוסת, הלא אשה שיש לה וסת אינה מטמאת למפרע. ולהאמור החידוש הוא שטמאה למפרע משעת הוסת. וכנראה רעק"א הבין שהכוונה כאן בסמוך ממש לוסת. גם משמע שנקט שאשה שראתה לאחר וסתה בתוך מעת לעת אינה מטמאה למפרע אלא משעת וסתה ולא קודם לכן. ובספר לקוטי הלכות לעיל ד צדד לומר שטמאה למפרע מעת לעת.

גם בחוות דעת (קפד סק"ט) נראה שהבין 'כשיעור וסת' בסמוך ממש. ועל כן הקשה כיצד יכולה לצמצם לבדוק בדיוק אז, הלא אם תבדוק מעט אחר כך הריהי טמאה, ואם תבדוק מקודם הלא בדקה בשעת הוסת. וזוהו כתב להוכיח שבדיקה בשעת הוסת שאמרו היינו מוך דחוק במשך כל זמן הוסת [ובערוך לנר נקט שא"צ מוך דחוק ונשאר בקושיא]. אך קשה לפי דבריו אם צריך מוך דחוק בכל משך הוסת, מה יש לדון בבדיקה כשיעור וסת לאחר הוסת (וכפי שתמה החזו"א פ,כב), אך לפי האמור שיעור וסת שבכאן הוא שיעור ארוך וא"כ אין כל הוכחה מכאן. וע"ע מים חיים; חזו"א פ,כא.

(ע"ב) 'אמר רבי יוחנן: אסור לאדם שישמש מטתו ביום. מאי קרא שנאמר יאבד יום אולד בו והלילה אמר הרה גבר – לילה ניתן להריון ויום לא ניתן להריון'. אף על פי שלהלן אמר רבא שבבית אפל מותר לשמש ביום, וכן תלמיד חכם מאפיל בכסותו ומשמש, אך כבר כתב הרמב"ם (איסורי ביאה כא, ט) שגם בתלמיד חכם המאפיל אין נזקקים לדבר אלא לצורך גדול, ומסתבר שגם בבית אפל כן הוא [אם כי קשה על כך לכאורה מהסוגיא בכתובות סה, וצ"ל שמדובר שם כשאירע אונס שלא היה יכול לקיים מצות עונה בליל שבת, שזה גם כן נחשב צורך גדול לקיימה ביום כשיש בית אפל, ואין לחייב האשה למחול], גם בית אפל לא שכיח – על כן שפיר יש לומר לילה ניתן להריון ולא יום. [ומהרש"א כתב שרבי יוחנן חולק ואוסר אף בבית אפל ובהאפלת כסות, ורק לריש לקיש שלמד מבוזה דרכיו ימות מותר בבית אפל, ורבא נקט כריש לקיש. אך קשה שאם כן מדוע אמר רבא (ביבמות לו) הלכה כריש לקיש בשלשה דברים, הלא היה לו לומר ארבעה – אלא מוכח שדברי רבא הללו מיושבים גם עם דעת רבי יוחנן] (עפ"י אגרות משה אה"ע ח"א קב. ע"ע במובא ביוסף דעת כתובות סה: וע' מג"א רמ סקכ"ו והכמת שלמה שם סעיף יא; שעה"צ אות כח).

'ריש לקיש אמר מהכא בזה דרכיו ימות'. אין זה בתורת עונש, שהרי אין ענינו של ספר משלי בדיני עונשין, אלא כך אומרת חכמת שלמה, שאדם המהלך בדרך מבוזה אין לו זכות קיום בעולם הזה. ומי הוא ה'בוזה דרכיו' שכן מות הוא – זה הפועל פעולה שעל ידה עלול להתגלות מום באדם, כמו שפרש"י שמא יראה בה דבר מגונה ותתגנה עליו. [ומצינו כיוצא בזה, שעל שלא נהגו תלמידי רבי עקיבא כבוד זה בזה, מתו בפרק אחד – הרי שמי שחסרה לו מעלת כבוד הבריות, לא זו בלבד שהשלימות נעדרת ממנו אלא נפגע ונענש עד מאד] (עפ"י שיחות מוסר לגר"ח שמואלביץ ו תשל"ב).

'ואילו רשע או צדיק לא קאמר כדר' חנינא דאר"ח הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים'. דייקן לומר 'לא קאמר' – בבחינת 'דיבור' שיש בו השפעה על הברואים בעולם השפל, אבל בבחינת 'מחשבה' שאין לה מבוא לעולם השפל ולברואיו החומריים, כבר יודע הקב"ה מה יהא בסופו של אדם זה, צדיק או רשע (עפ"י באור ר"מ אלשיך לאיכה ג, לו; יערות דבש ח"א יג; אוהב ישראל ר"פ ראה; אור החכמה וישלח. וע' במש"ה בכ"מ ססתירת 'ידיעה ובחירה' אינה שייכת אלא בידיעת ברואים שהידיעה חוץ מהם, ולא בידיעת הבורא יתב' שידיעתו אינה דבר נפרד ממנו).

[ובזה מתורצת קושית התוס', היאך ראה חזקיה שיצאו ממנו בנים שאינם יראי שמים – כי החכמים ברוח הקדש יכולים להשיג מחשבת הבורא ב"ה על ידי שמדבקים נשמתם במחשבת ה', ומשיגים יותר ממה שהנביא שומע בדבר ה', וזה ענין אמרם (ב"ב יב) 'חכם עדיף מנביא'. יערות דבש שם]. ע"ע במצוין ביוסף דעת מגילה כה.

*

'... ומבואר בתיקוני זוהר חדש (קכא. ד"ה עוד לפ' וירא) שמכריזין עליו קודם שבא לעולם הזה חכם או טיפש וכו' הכל כמו שנמצא בגמרא, ומוסיף בזוהר-חדש עוד: 'בעל רוח הקודש או לאו בעל רוח'ק, ואילו צדיק ורשע לא קאמר' – הרי דיכול להיות רוח הקודש ויהיה רשע (והוא מחמת שאבותיו קדשו את עצמן בשעת תשמיש ע"ש), ועל זה ידו הדווים' (אילנא דחי' לרמ"מ מרימנוב ס"פ ואתחנן – מהרה"ק מאפט).

*

'עיקר השתדלות אדם בעולם הזה הוא ביראת שמים, כמפורש בכתוב מה ה"א שאל מעמד כי אם ליראה. ובנידה (זו): דצדיק ורשע לא קאמר, דחין מיראת שמים – מקרא זה, ע"ש, דצדיק ורשע תלוי ביראת שמים, דמי שעושה המצות מצד הרגלו מנעוריו מצות אנשים מלומדה לא שייך לקרותו צדיק על זה, וכן לא ימלט שלא יהא רשע לפני המקום כשיפגענו יצרו בתאוה וכיוצא, כמפורש בכתוב אך אין יראת אלקים וגו' והרגני על דבר וגו', ונאמר את האלקים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם – שזה תכלית בריאת האדם, ושמירת המצות נכלל ביראת שמים וכמו שאמרנו דהא תליא ונמשך ממילא זה מזה... ובדברים רבה (פי"א) חייכם כל החכמה וכל התורה דבר אחד קל הוא, כל מי שמתירא אותי ועושה ד"ת כל החכמה וכל התורה בלבו כו'... כי עיקר החכמה הוא ההכרה שיש בורא ואז ממילא יפול עליו היראה ומצד זה נקרא התורה 'תרעא', וכן נקראין סנהדרין 'יושבי שער', ובתורה 'השערה' – לתרע בי דינא, היא התרעא לדרתא והשער לד' כי הם חכמי תורה שבעל פה שהש"י מסר התורה לידם...' (מתוך דברי סופרים לר"צ הכהן, יג. וע"ע רסיסי לילה כא מג; לקוטי מאמרים עמ' 132; מחשבות חרוץ דף כו).

*

'ואם יש בספרים ההם (ספרי היונים) קצת דברים מועילים, יש בהם כמה נזקים, ושועלים כרמים מחבלים ומושכים המתמיד בהם בחבלי השוא... ולנו ללמוד ולירא ממה שאמרו על בן סירא שעם היות בו קצת דברים נאים עד שהביאום חכמינו בגמרא ופעמים יכנום בשם מקרא, ולפי שיש בו דברים בטלים אסרו להגות בו (ע' סנהדרין ק:), כל שכן באלה שגורמים לסור מאחרי ה', היחוק אדם בלבו דברים כנגד התורה וידיו לא תבצענה...' (מתוך שו"ת הרשב"א ח"א תיד). וכתבו ראשונים שלא אסרו להגות בבן סירא אלא בקבע, אבל ראוי לקרות בו לעתים ללמוד ממנו חכמה ומוסר, וכשם שהביאו מבן סירא בתלמוד, משא"כ בספרי מינים ממש (עפ"י ריטב"א ב"ב צח, והובא בדרכי משה יו"ד רמ"ט וע"ש בהגהות הרמ"א סעיף ד). ובשו"ע הגר"ז (בהל' ת"ת) כתב שרק לת"ח הותר ללמוד בשאר חכמות באקראי, שמתוכם יוכל ללמוד דברי תורה ויראת שמים ודרך ארץ, אבל לא שאר העם. ובספרי מינים אסור אפילו באקראי, אף לא ללמוד מתוכם איזה מוסר ויראת שמים. ולכן גם כשדבריהם הובאו בספרי ישראל צריך לזוהר מהם.

'... ולכן בן סירא היה כלול טוב ורע כדאיתא בפרק חלק דהוא מספרים חיצונים, ומילתא מעליותא דאית ביה דרשינן עיין שם, וכן בב"ק (צב:) קראוהו כתובים, כי באמת היתה נפש יקרה רק דיצאה לחיצונים ומשם נלקחה...' (מתוך צדקת הצדיק קכה). עוד על בן סירא ומוצאו – ע' בספר מנחת עני לר"ד זינצהיים, בסוף ח"א בחקירה שלישית, ובמקומות הרבים שהביא ידדי הגר"י בן דוד שליט"א ב'יוסף דנת' נדה מהדורה ראשונה, במילואים שבסוף חוברת צב.

הגיעה שעת וסתה (הקבוצ); רב הונא אסר, שסובר 'וסתות דאורייתא' הלכך מחזיקים אותה בטומאת ספק, שאורח בזמנו בא. מלבד אם הוא וסת המורכב מימים וקפיצות, כיון שהוא תלוי במעשה יש לומר לא קפצה ולא ראתה (כן שנה רב אשי בדברי רב הונא). ורבה בר בר חנה התיר בכל וסת, שסובר 'וסתות דרבנן'.

א. יש מפרשים שלמ"ד וסתות דרבנן אפילו לא עבר זמן שיכולה לטבול ולהיטהר, כל שאין ידוע לנו אם בדקה אם לאו – מותרת. ואם שהתה כדי שיכולה להיטהר, אפילו לרב הונא מותרת מטעם ספק ספקא (עפ"י מגיד משנה בדעת הרמב"ם איסור"ב ד, ט' ו"מ"מ בשעת וסתה אסורה שמא תראה, כדברי ריש לקיש); רש"י; רמב"ן [אלא שפירש שלא עברו שלשים יום, כנ"ל].

ויש אומרים שאף למ"ד וסתות דרבנן אין התר אלא כשהתה אחר וסתה שבעה ימים בכדי שיכולה לטבול [וכדברי רבי יוחנן בסמוך]. ולמאן דאמר וסתות דאורייתא אפילו באופן זה אסור אם לא שאלה, שקרוב לודאי שראתה (עפ"י תוס', רא"ש ועוד. וצ"ע כשעבר וסתה ובדקה פעם אחת ומצאה טהורה, האם צריכה לבדוק אח"כ שוב. חזו"א ע"ט, ד). וכשוסתה תלוי בקפיצות, לדברי הכל אין צריך להמתין עד זמן שתוכל להיטהר (ש"ך קפד סקל"ג).

ב. גם כשהוסת תלוי במעשה, יש לה לחוש לזמן עונה בינונית כאשה שאין לה וסת כלל, שמא אז ראתה דם ללא מעשה. ובין שהיה הוסת מרוחק משלשים יום בין שהיה בתוך שלשים (עפ"י תורת הבית הארוך, מובא בטור יו"ד קפט; שו"ע קפד, יב).

רב שמואל בשם רבי יוחנן אמר: אשה שיש לה וסת, בעלה מחשב ימי וסתה [אם שהה בדרך שבעה ימים אחר וסתה והיא עומדת עתה בימים שיכולה להיטהר] ובא עליה. ודוקא כשאין ידוע ודאי שראתה, אבל ודאי ראתה – אין ספק מוציא מידי ודאי ואסורה עד שתאמר שנטהרה (וה"ה כשהניחה בחזקת טומאה כשיצא, כדלעיל יב). ואין חילוק בין ילדה [שבושה מלטבול] לזקנה (כפרש"י).

י"מ שרבי יוחנן סובר כרב הונא שוסתות דאורייתא (עפ"י רי"ף ורמב"ם). וי"א שסובר וסתות דרבנן ואעפ"י כ צריך שיעבור זמן שיכולה להיטהר (עפ"י תוס', רא"ש, ראב"ד ועוד). וי"א שריו"ח מדבר דוקא בעיר וללא תביעה, אבל בא מן הדרך אין צריך לשאול שמתוך שתובעה אין לך בדיקה גדולה מזו (רמב"ן).

דין 'אין ספק מוציא מידי ודאי' נתבאר בפסחים ט.

דפים טו – טז

כט. האם וסתות דאורייתא או דרבנן, ומאי נפקא מינה?

כאמור, פרשו בגמרא שרב הונא ורבה בר בר חנה נחלקו האם נוקטים וסתות דאורייתא וכל אשה שהגיע שעת וסתה הריהי בחזקת טמאה ואסורה לבעלה, או דרבנן הלכך כשבא מן הדרך ואין ידוע אם בדקה וטהורה אם לאו – מותרת (וי"א רק כשעבר זמן בכדי שיכולה היתה להיטהר אם ראתה בשעת וסתה, כנ"ל).

וכן נחלקו בדבר תנאים, וכן רב ושמואל (כדברי רב נתנן בר יצחק); באשה שיש לה וסת והגיע שעת וסתה ולא בדקה ולאחר מכן בדקה ולא מצאה דם – יש סוברים וסתות דאורייתא הלכך חוששת שמא היה דם בשעת הוסת ואבד, שאורח בזמנו בא (רבי אליעזר; שמואל) [מלבד אם היתה במחבא שאז אפילו לא בדקה טהורה – שחרדה מסלקת את הדמים. רבי מאיר], ויש אומרים שמוותרת (רבי יהושע; חכמים; רב). בדקה עצמה לאחר שעת הוסת בסמוך לה ממש ומצאה טהורה; לדברי רבי זירא סובר רב שאעפ"י שוסתות דאורייתא – טהורה.

א. יש מי שכתב שרב נחמן בר יצחק חולק והלכה כמותו, שאפילו בדקה תוך שיעור וסת טמאה (עפ"י חו"ד קצ, ג).

ב. בדקה עצמה לאחר זמן הוסת ומצאה עצמה טמאה; אפילו אם 'וסתות דרבנן' הריהי טמאה למפרע משעת הוסת מספק, אבל אינה מקולקלת למנינה לפי לשון אחת, ולפי לשון אחרת אף אם וסתות דרבנן הואיל וראתה כשבדקה הריהי חוששת למנות משעת הוסת (עפ"י תוס'). ולכאורה י"ל שלפי לשנא אחרנא אף אם וסתות דרבנן הואיל וראתה כשבדקה הריהי חוששת למנות משעת הוסת. אבל בחזו"א (עט, ה) כתב שמשמע בתוס' שאין מחלוקת בדבר זה ואף ל"ב אינה מקולקלת. עוד מבואר בתוס' דלמ"ד וסתות דרבנן אם בדקה אח"כ ומצאה טמאה אינה טמאה למפרע מדאורייתא, וכן דעת הרמב"ם איט"ב ה, ואילו בנב"י (י"ד נה) נקט שטמאה למפרע מדאורייתא. וע' בהסבר דבריו בספר בית ישי מ"ט, א. וע"ע גליון הש"ס וחזו"א עט, ה פ, יג). ויש שנראה מדבריהם שאינה טמאה למפרע אם וסתות דרבנן (עפ"י בהגר"א קפד סק"כ בדעת הרי"ף והרמב"ם. וע' חזו"א פ, יג).

נפקותא נוספת מבוארת בגמרא, באשה הרואה דם מחמת מכה (שמרגשת בכך. תוס'); האם בשעת הוסת היא חוששת לדם הוסת (שמעורב עם דם המכה) אם לאו. ונחלקו בדבר רשב"ג ורבי. ואמרו בגמרא שיתכן שלדברי הכל וסתות דרבנן ואינה טמאה נדה, אלא שלרשב"ג הדם עצמו טמא משום שבא דרך המקור.

א. יש שפסקו וסתות דאורייתא (עפ"י שערי דורא ז. ע' תורת השלמים קפד סק"ג. וע' בלשון התוס' יבמות סב: ד"ה חייב). ואולם בעל השאלות (פט), רבנו חננאל והרמב"ם (איט"ב ה, יג-יד; משכב ומושב ג, ט) והתוס' והרא"ש (ריש המסכת) והראב"ד (בבעלי הנפש) והר"ן (פ"ב דשבועות) ומהר"ם מרוטנבורג (ד' ברלין נג, לבוב קפה) והריטב"א והרשב"ץ (ח"ג נה) נקטו להלכה שוסתות דרבנן [כדעת רבי יהושע שהלכה כמותו כנגד ר"א, וכדעת חכמים החולקים על ר"מ, וכן הלכה כרב באיסורין] (ע"ע תרומת הדשן רג; שו"ת מהרי"ל קעג), וכן הסכמת הפוסקים.

ויש מהראשונים שכתבו שאפילו שוסתות דרבנן, החמירו כאילו הם מדאורייתא ואם בדקה לאחר שיעור וסת ומצאה טהורה – יש להחמיר שמא ראתה בזמן הוסת ונפל (עפ"י יראים השלם; מרדכי שבועות פ"ב; ב"י קפד). וכתבו אחרונים שאין לחוש לחומרא זו (מובא בפתחי תשובה שם סק"ט).

ב. מבואר מדברי רש"י (טו. ד"ה דאורייתא. ע"ש בערול"ג ובחו"ד קצ סק"ג) שלמ"ד וסתות דאורייתא, אין אנו מחזיקים בטמאה ודאי אלא בספק. ובתוס' (שם ד"ה אפילו) וברא"ש (א) וברשב"א (בסוף שער הוסתות) משמע לכאורה שאנו מחזיקים אותה כטמאה ודאי. ובחו"א (פ, ז) כתב שמה שכתבו התוס' טמאה ודאי היינו מדרבנן אבל מדאורייתא אינו אלא ספק.

ג. אף על פי שוסתות דרבנן, נראה שבהגיע שעת וסתה צריכה לבדוק (תוס') [ומצד הדין די בבדיקה אחת במשך העונה. ולכתחילה י"א פעמים וי"א שלש. ע' חזו"א פ ס"ק כ כב; שבט הלוי ח"ט קעז].

לדעת הרמב"ן, אם בשעת וסתה לא היתה יכולה לבדוק, כגון שהיתה במחבא – למ"ד וסתות דרבנן לא הטריחה לבדוק אח"כ כלל וטהורה.

ויש סוברים שבכל אופן לא הצריכוה בדיקה אלא בשעת הוסת אבל עבר הוסת ולא בדקה ולא הרגישה – טהורה וא"צ בדיקה למאן דאמר וסתות דרבנן (ר"ן פ"ב דשבועות בדעת הרי"ף והרמב"ם; דעה ראשונה בשו"ע י"ד קפד, ט). ויש חולקים וסוברים שהריהי בחזקת טמאה עד שתבדוק ותמצא טהורה (ע' שו"ע שם וקפד, ד עפ"י ראב"ד רמב"ן ורשב"א). וכן נוהגים (עפ"י רמ"א קפד, ט).

ד. לדעת הנודע-ביהודה (קמא י"ד נה), אעפ"י שוסתות דרבנן, הפרישה סמוך לוסת היא מדאורייתא, כי חוששים מהתורה שמא תראה הגם שאם כבר עברה שעת הוסת אין חוששים

שמא ראתה. וכן נטה החתם-סופר בכמה מתשובותיו (ע' ביו"ד קעה ועוד), וכבר הראו אחרונים שמחלוקת הראשונים בדבר, שאמנם כן נראה מהרא"ה (שער הוסתות), אבל מכמה ראשונים נראה שגם החשש שמא תראה אינו אלא מדרבנן (ע' תוס' יבמות סב: ד"ה חייב; רא"ש נדה פ"ט; ראב"ד רז"ה ור"ן ועוד; מ"מ איס"ב ה), וכן משמעות השו"ע והש"ך (קפד סק"ה. ע"ע חזון איש פ ס"ק ח יד; קו,ג; שבט הלוי ח"ד צו).

דף טז

ל. הדיקות הסמוכות לתשמיש, באשה העוסקת בטהרות – כיצד? מה הדין כשבדקה בעד ואבד?

כאמור למעלה, אשה העוסקת בטהרות הצריכה בדיקה קודם תשמיש ולאחריו. לדברי בית שמאי צריכה שני עדים לכל תשמיש ותשמיש, או תשמש לאור הנר, כלומר תבדוק לאורו (יז). את העד שקנחה בו לאחר כל תשמיש, ובית הלל אומרים: דיה בשני עדים כל הלילה.

אמר רבי יהושע: רואה אני את דברי בית שמאי. [אמרו לו תלמידיו: רבי, כמה הארכת עלינו. אמר להם: מוטב שאאריך עליכם בעולם הזה כדי שיאריכו ימיכם לעולם הבא].

רבי זירא אמר ללמוד שגם במקום שאין טהרות, בעל נפש לא יבעול וישנה (ללא בדיקה בינתים) אפילו לבית הלל. ורבא דחה דבריו שלא אמרו אלא לטהרות.

א. לפרש"י, לב"ש בודקת בשני עדים לכל תשמיש, אחד לפניו ואחד לאחוריו, ויכולה לבדוק את העדים למחרת. ולב"ה אינה בודקת אלא שתי בדיקות בלילה, אחד קודם תשמיש ראשון ואחד לאחר תשמיש אחרון.

ורשב"ם פירש (וכן נראה לר"י) שלב"ש צריך שני עדים חדשים לאחר כל תשמיש, אחד לה ואחד לבעל [אבל העד שקודם תשמיש אינו חייב להיות חדש מן הדין אלא שהצנועות נוהגות כן]. ולב"ה בודקת אחר כל תשמיש ותשמיש שבאותו הלילה באותם העדים עצמם וא"צ עדים חדשים לכל תשמיש.

ואם רוצה לשמש מיד שוב, אינה צריכה לבדוק אלא בדיקה אחת בינתים (תוס'. והרשב"א והריטב"א לא כתבו 'מיד', ומסתימת הדברים משמע שכל בדיקה שלאחר תשמיש ראשון מועילה לתשמיש שני. ואולם ברמב"ן הוסיף 'שהרי סמוכין הם' – התשמישים).

והרמב"ן והרשב"א כתבו שלב"ש בודקת בעד אחד לפני תשמיש ולאחוריו [ואפילו צנועות עושות כן], והעד השני – לבעל. וכ"כ הר"ן וכן צדד הריטב"א. ועוד כתבו ראשונים שודאי נראה שצריכה לראות העד שלפני תשמיש ראשון [ויתכן לפני כל תשמיש ותשמיש, ודלא כפרש"י] לאור הנר לראות שאין עליו דם.

ב. כמוזכר למעלה, לדעת הרמב"ם אפילו אשה שאינה עוסקת בטהרות צריכה בדיקה לאחר תשמיש, היא ובעלה, וזוה נחלקו בית שמאי ובית הלל, ואין לה לבדוק סמוך לתשמיש כדי שלא יהא לבו נוקפו ופורש. והכרעת כל שאר הפוסקים שאם יש לה וסת קבועה לא תבדוק כלל שלא בשעת וסתה ואין לה להחמיר על עצמה. ובשארין לה וסת גם כן אינה חייבת בדיקה לדעת רוב הפוסקים.

בדקה בעד ואבד – אסורה לשמש עד שתבדוק (ר' אבא א"ר חייא בר אשי אמר רב).

יש לפרש על עד שקודם תשמיש שאבד, או גם על עד שלאחר תשמיש, שאסורה לשמש שוב אפילו מיד עד שתבדוק שוב (עפ"י תוס').